

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ผลของการใช้วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวความคิดของ เปาโล แพร์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง "ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ" ของเยาวชนใน ชุมชนแออัด ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ และการวิพากษ์วิจารณ์ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ของเยาวชนในชุมชนแออัด หลังจากผ่านการสอนด้วยวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ และเพื่อเปรียบเทียบผลคะแนนการเรียน และเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพระหว่างกลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัด ซึ่งสอนด้วยวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวคิดของเปาโล แพร์ กับนักศึกษาผู้ใหญ่ตามหลักสูตรการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งสอนด้วยวิธีธรรมดา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมา 3 ชุด คือ

ชุดที่ 1	แบบเรียนมโนธรรมสำนึก	จำนวน	4	แผน
ชุดที่ 2	แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (แบบประเมินคะแนนทำสอบทเรียน)	จำนวน	23	ข้อ
ชุดที่ 3	แบบประเมินเจตคติ	จำนวน	20	ข้อ

ชุดที่ 1 บทเรียนแบบมโนธรรมสำนึก เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ผู้วิจัยสร้าง
บทเรียนแบบมโนธรรมสำนึก เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพตามแนวความคิด ของเปาโล แฟร์
โตสจำแนกออกเป็นแผนการสอนทั้งหมด 4 หน่วยคือ

แผนการสอนหน่วยที่ 1 เรื่อง การเลือกคู่ครอง

แผนการสอนหน่วยที่ 2 เรื่อง การวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว

แผนการสอนหน่วยที่ 3 เรื่อง การดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวอย่างมีคุณภาพ

แผนการสอนหน่วยที่ 4 เรื่อง ปัญหาซึ่งเกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว

แผนการสอนที่ 4 หน่วยนี้ ได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน ผู้วิจัย
ได้ประมวลข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขแผนการสอนให้สมบูรณ์
และถือว่าครอบคลุมเนื้อหา เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ หลังจากนั้นจึงนำไปทดลองใช้กับ
เยาวชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อทดลองรูปภาพและ
ข้อความ

ชุดที่ 2 แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบประเมินแบบ
เลือกตอบ (Multiple Choice) มีทั้งหมด 4 ตัวเลือก แบบประเมินแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ
ตอนที่ 1 เป็นสถานการณ์ส่วนตัวของผู้ตอบ ส่วนตอนที่ 2 เป็นข้อความถามความรู้เกี่ยวกับ ชีวิต
ครอบครัวที่มีคุณภาพ โดยแบบประเมินนี้ได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 ท่าน
ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุง แก้ไข และนำไป
ทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง และนำมาคำนวณ
หาค่าความเที่ยงโดยใช้สูตร KR-20 (Kuder-Richarson) ปรากฏว่าได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ
.2 ซึ่งถือว่ามีความมาตรฐาน สามารถนำมาใช้ได้

ชุดที่ 3 แบบประเมินเจตคติ

ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินเจตคติ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating
Scale) ชนิด 5 ระดับ ตามหลักการสร้างแบบประเมินเจตคติของลิเคอร์ท (Likert Scale)

จำนวน 23 ข้อ โดยแบ่งออก 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบ และ ตอนที่ 2 เป็นข้อความเจตคติเกี่ยวกับ ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ จำนวน 20 ข้อ โดยแบบประเมินเจตคตินี้ ได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน ผู้วิจัยจะประมวล ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไข และนำไปทดลองใช้กับเยาวชน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง และนำมาคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ ความเที่ยง ปรากฏว่าได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงเท่ากับ .7 ซึ่งนับว่ามีมาตรฐานสามารถ นำมาใช้ได้

ตัวอย่างประชากร

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ

1. เยาวชนทั้งเพศหญิงและเพศชาย ที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนแออัดคลองเตย จำนวน 22 คน สถานภาพโสด อายุ 15-25 ปี และเป็นเยาวชนเพศหญิง จำนวน 17 คน เยาวชนเพศชายจำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง
2. นักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โรงเรียนไทยนิคม สถานภาพโสด จำนวน 22 คน อายุ 15-25 ปี เป็นนักศึกษาเพศหญิง จำนวน 13 คน นักศึกษาเพศชาย จำนวน 9 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

การดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ทดสอบก่อนการทดลอง (Pretest) ผู้วิจัยให้เยาวชนในชุมชนแออัดคลองเตย ทำแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินเจตคติที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
2. ผู้วิจัยทำการสอนด้วยวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกตามแนวความคิดของ เปาโล แพร์ ตามแผนการสอน ที่สร้างขึ้น จำนวน 4 แผน ซึ่งใช้เวลาการสอนแผนละ 180 นาที รวมเป็นเวลาทั้งหมด 3 วัน
3. ทดสอบหลังการทดลอง (Posttest) เมื่อทำการสอนจนครบทุกแผนแล้ว ผู้วิจัย ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบประเมินเจตคติชุดเดิมอีกครั้งหนึ่ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Science) ดังนี้

1. ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ ของกลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัด หลังจากผ่านการสอนด้วยวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ วิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติ t-test
2. เปรียบเทียบผลคะแนนการเรียน และเจตคติ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม วิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติ t-test
3. การวิเคราะห์ค่าความเที่ยงของพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์ IOR
4. ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติ ของเยาวชนในชุมชนแออัด เปรียบเทียบภายในกลุ่มตามตัวแปรระดับการศึกษา วิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติ F-test

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอน และสรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพของเยาวชนในชุมชนแออัด จำแนกตามตัวแปร

1. เพศ เยาวชนในชุมชนแออัดที่มาเข้ารับการสอน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ซึ่งมีร้อยละ 77.30 ส่วนเพศชาย มีร้อยละ 22.70
2. ระดับการศึกษา เยาวชนในชุมชนแออัดที่มาเข้ารับการสอน ส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ระดับ ปวส. ซึ่งมีร้อยละ 50.00 รองลงมา คือ เยาวชนที่จบมัธยมศึกษาตอนต้น-ปลาย ซึ่งมีร้อยละ 40.90 ส่วนกลุ่มที่น้อยที่สุด คือ กลุ่มเยาวชนจบประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 9.10
3. สถานภาพของครอบครัว เยาวชนในชุมชนแออัดที่มาเข้ารับการสอน ส่วนใหญ่พ่อแม่อยู่ร่วมกัน ซึ่งมีร้อยละ 68.20 ส่วนพ่อแม่แยกทางกันมีร้อยละ 31.80

ตอนที่ 2 สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (คะแนน ทำอบทเรียน)

1. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังการทดลองของเยาวชนในชุมชนแออัด ปรากฏว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05
2. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังการทดลอง ของเยาวชนในชุมชนแออัด จำแนกตามตัวแปร เพศ ระดับการศึกษาและสถานภาพครอบครัว ปรากฏว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนทำอบทเรียน ระหว่างเยาวชนในชุมชนแออัด และกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉลี่ยคะแนนทำอบทเรียนของกลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัดสูงกว่า นักศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งแสดงว่า กลุ่มเยาวชนที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก มีคะแนนทำอบทเรียนสูงกว่ากลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

ตอนที่ 3 สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ

1. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ก่อนและหลังการทดลอง ของเยาวชนในชุมชนแออัด ปรากฏว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ จำแนกตามตัวแปร เพศ ระดับการศึกษา และสถานภาพครอบครัวของเยาวชนในชุมชนแออัด ผลปรากฏว่า
 - 2.1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพก่อนและหลังการทดลอง จำแนกตามตัวแปร เพศ และสถานภาพ ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพก่อนและหลังการทดลอง จำแนกตามตัวแปร ระดับการศึกษา ปรากฏว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติพฤติกรรมรายชื่อ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ระหว่าง ก่อน และหลังการทดลอง จำแนกตัวแปรตามเพศ ได้ผลดังนี้

เพศชาย เขาวิชานชายมีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ก่อนและหลังการทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 5 ข้อ คือ การวางแผนครอบครัวมีประโยชน์ คือ 1. ทำให้ครอบครัวมีรายได้ 2. การที่คู่สมรสต่างมีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนถือว่าเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญที่สุดในการประคับประคองชีวิตสมรสให้ราบรื่น 3. เมื่อลูกทำผิดร้ายแรง เช่น ฆโมฆของ ดิฉยา พ่อแม่ควรสั่งสอนด้วยวิธีการที่รุนแรง คือ การตบตีลูก 4. จากความเป็นจริง เด็กที่ออกไปเร่ร่อน เขาไม่มอฮากออกไปใช้ชีวิตเช่นนี้ใ้ ถ้าครอบครัวไม่ทอดทิ้งเขา 5. คนที่รักใคร่กันใ้ครอบครัวอาจมีปัญหาคัดแย้งกันได้เสมอ เนื่องจากความฮากจน ส่วนรายชื่ออื่น ๆ เขาวิชานชายมีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เพศหญิง เขาวิชานหญิงมีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ก่อนและหลังการทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 3 ข้อ คือ 1. ไม่ควรเลือกคู่ครองที่มีอุปนิสัยใจคอคล้าย ๆ กัน เพราะจะทำให้ชีวิตครอบครัวราบเรียบจนเกินไป ไม่มีความแปลกใหม่ในชีวิต 2. จากความเป็นจริง เด็กที่ออกไปเร่ร่อน เขาไม่มอฮากออกไปใช้ชีวิตเช่นนั้นหรอก ถ้าครอบครัวไม่ทอดทิ้งเขา 3. วิถีที่เหมาะสมด้านความมั่นคงทางอารมณ์และสังคมของคู่สมรส คือ ควรรับแต่งงานตั้งแต่อายุไม่เกิน 20 ปี ส่วนรายชื่ออื่น เขาวิชานหญิงมีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติพฤติกรรมรายชื่อ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ระหว่างก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง ของเขาวิชานในชุมชนแออัด จำแนกตัวแปรตามระดับการศึกษา ได้ผลดังนี้

เขาวิชานที่จบระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพียงข้อเดียว คือ จากความเป็นจริง เด็กที่ออกไปเร่ร่อน เขาไม่อาจออกไปใช้ชีวิตเช่นนั้น ด้านครอบครัวจะไม่ทอดทิ้งเขา ส่วนข้ออื่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เขาวิช่นที่จบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น-ปลาย มีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 4 ข้อ คือ 1. การวางแผนครอบครัวมีประโยชน์ คือ ทำให้ครอบครัวมีรายได้ 2. การที่คู่สมรสจะป้องกันปัญหาเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ต่อกันและกัน คือ คู่สมรสควรอยู่ใกล้ชิดกันตลอดเวลา 3. การที่คู่ครองต่างมีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนถือว่าเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญที่สุดในการประคับประคองชีวิตสมรสให้ราบรื่น 4. เมื่อลูกทำผิดร้ายแรง เช่น ขโมยของ ดินยา พ่อแม่ควรสั่งสอนด้วยวิธีการที่รุนแรง คือ การตบตีลูก ส่วนรายข้ออื่น ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เขาวิช่นที่จบระดับ ปวส. มีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพียงข้อเดียว คือ 1. ไม่ควรเลือกคู่ครองที่มีอุปนิสัยใจคอคล้าย ๆ กัน เพราะจะทำให้ชีวิตครอบครัวราบเรียบจนเกินไป ไม่มีความแปลกใหม่เข้ามาในชีวิต

2.5 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติพฤติกรรมรายข้อ เรื่องชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของเขาวิช่นในชุมชนแออัดจำแนกตัวแปรตามสถานภาพของครอบครัว ได้ผลดังนี้

เขาวิช่นที่พ่อแม่อยู่พร้อมกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติระหว่างก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 2 ข้อ คือ

1. ชายและหญิงที่จะแต่งงานกันควรคำนึงถึงความรักและความเข้าใจมากกว่าสิ่งอื่นใด
2. การวางแผนครอบครัวมีประโยชน์คือ ทำให้ครอบครัวมีรายได้ ส่วนข้ออื่นเขาวิช่นที่พ่อแม่อยู่พร้อมกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติระหว่างก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เขาวิช่นที่พ่อแม่แยกทางกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติระหว่างก่อนและหลังการทดลอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.6 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติพฤติกรรมรายข้อ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ระหว่างก่อน และหลังการทดลองของเยาวชนในชุมชนแออัด จำแนก เป็นรายข้อ พบว่าเยาวชนในชุมชนแออัดก่อนการทดลองและหลังการทดลองเยาวชนมีค่าเฉลี่ย คะแนนเจตคติเรื่องชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ใน 2 ข้อ ประเมิน ซึ่งเป็นข้อประเมินเจตคติด้านลบทั้ง 2 ข้อ 1. วิชาที่เหมาะสมด้านความมั่นคงทางอารมณ์ และสังคมของคู่สมรส คือ ควรรับแต่งงานตั้งแต่อายุไม่เกิน 20 ปี 2. การที่คู่สมรสจะป้องกัน ปัญหาเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ต่อกันและกันคือ คู่สมรสควรอยู่ใกล้ชิดกันตลอดเวลา ส่วนนอกนั้นเป็น ค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติก่อนและหลังการทดลองของเยาวชน ซึ่งไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

ก่อนการทดลองค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติของเยาวชนอยู่ในระดับ มากที่สุดใน 4 ข้อประเมิน คือ 1. การที่ครอบครัวมีบุตร 1-2 คนนั้น ก็น่าจะเหมาะสมกับสภาพ สังคม และเศรษฐกิจในปัจจุบัน 2. พ่อแม่ควรสนับสนุนให้ลูกได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนสูง ๆ 3. การที่คู่สมรสต่างมีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน ถือว่าเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญที่สุดใน การประดับประดาชีวิตสมรสให้ราบรื่น 4. พ่อแม่ไม่ควรทะเลาะเบาะแว้งกันต่อหน้าลูก

ข้อที่ประเมินว่าอยู่ในระดับมาก คือ มี 5 ข้อประเมิน ซึ่งเป็น ข้อประเมินเจตคติด้านบวก คือ 1. ควรเลือกคนที่มีน้ำใจกว้าง โอบอ้อมอารีเสียสละ ไม่เห็น แก่ตัว และไม่อิจฉาริษยาไว้เป็นคู่ครอง 2. การที่คู่ครองรู้จักการวางแผนการดำเนินชีวิต ครอบครัว ด้านการมีชีวิตร่วมกันเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้ชีวิตครอบครัวราบรื่น 3. การที่ครอบครัวมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การปลูกต้นไม้ร่วมกัน การไปทำบุญร่วมกัน หรือการไปพักผ่อนร่วมกัน เป็นต้น ถือว่าเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวได้ดี 4. จากความเป็นจริงเด็กที่ออกไปเร่ร่อนเขาไม่ออกจากออกไปใช้ชีวิตเช่นนั้น ถ้าครอบครัวจะไม่ ทอดทิ้งเขา 5. ผู้ที่สามารถป้องกันไม่ให้เด็กมีปัญหาได้ดีที่สุด คือ พ่อแม่หรือครอบครัว

ข้อที่ประเมินอยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวนข้อประเมิน 3 ข้อ คือ 1. เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจให้กับลูก ไม่ควรปล่อยลูกมากเกินไป 2. ครอบครัว ที่มีการทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ ลูกไม่จำเป็นต้องเป็นเด็กที่มีปัญหาเสมอไป 3. คนที่รักใคร่กัน ในครอบครัว อาจมีปัญหาขัดแย้งกันได้เสมอ เนื่องจากความยากจน

ข้อที่ประเมินอยู่ในระดับน้อย มีจำนวนข้อประเมิน 7 ข้อ ซึ่งเป็นข้อประเมินเจตคติทางลบทั้งหมด คือ 1. ชายและหญิงที่จะแต่งงานกันควรคำนึงถึงความรักและความเข้าใจกันมากกว่าสิ่งอื่นใด 2. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการมีคู่ครองที่มีการศึกษาน้อยเหมือนกัน 3. การวางแผนครอบครัวมีประโยชน์ คือ ทำให้ครอบครัวมีรายได้ 4. วัยที่เหมาะสมด้านความมั่นคงทางอารมณ์และสังคมของคู่สมรส คือ ควรรีบแต่งงานตั้งแต่อายุไม่เกิน 20 ปี 5. การที่คู่สมรสจะป้องกันปัญหาเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ต่อกันและกัน คือ คู่สมรสควรอยู่ใกล้ชิดกันตลอดเวลา 6. การที่พ่อและแม่จะต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกนั้น ไม่จำเป็นเพราะลูกสามารถเลียนแบบพระเอกและนางเอกทีวีได้ 7. การดื่มสุรารทุกวัน เป็นสิ่งที่ไม่น่ารังเกียจปฏิบัติได้ เพราะถือว่าเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง

ส่วนข้อที่ประเมินอยู่ในระดับน้อยที่สุด มีจำนวนข้อประเมิน 4 ข้อ ซึ่งเป็นข้อประเมินเจตคติทางลบทั้งหมด คือ 1. ลักษณะของครอบครัวที่มีแต่ความสงบสุข คือ ครอบครัวตัวใครตัวมัน 2. เมื่อลูกมีปัญหากับพ่อแม่ ลูกควรแก้ปัญหาโดยการหนีออกนอกบ้าน 3. เมื่อลูกทำผิดร้ายแรง เช่น ขโมยของ ดิฉญา พ่อแม่ควรสั่งสอนด้วยวิธีการที่รุนแรง คือ การตีลูก 4. การเล่นการพนันถือว่าเป็นการเสี่ยงโชคและเป็นการเพิ่มรายได้ด้วย จึงไม่น่าตำหนิ

หลังการทดลอง คะแนนเฉลี่ยทางคะแนนเจตคติของเยาวชนในระดับมากที่สุด ใน 5 ข้อประเมิน ซึ่งเป็นเจตคติด้านบวก คือ 1. การที่รู้จักการวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัวด้านการมีชีวิตร่วมกันเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้ชีวิตครอบครัวราบรื่น 2. การที่ครอบครัวมีบุตร 1-2 คนนั้น ก็น่าจะเหมาะสมกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน 3. การที่ครอบครัวมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การปลูกต้นไม้ร่วมกัน การไปทำบุญร่วมกัน หรือการไปพักผ่อนร่วมกัน เป็นต้น ถือว่าเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวได้ดี 4. พ่อแม่ควรสนับสนุนให้ลูกได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนสูง ๆ 5. พ่อแม่ไม่ควรทะเลาะเบาะแว้งกันต่อหน้าลูก

ข้อที่ประเมินอยู่ในระดับมาก มีจำนวน 3 ข้อประเมิน ซึ่งเป็นเจตคติด้านบวกทั้งหมดคือ 1. ไม่ควรเลือกคนที่มือป็นนิสัยใจคอคล้าย ๆ กัน เพราะจะทำให้ชีวิตครอบครัวราบรื่นจนเกินไป ไม่มีความแปลกใหม่เข้ามาในชีวิต 2. การที่คู่สมรสต่างมีความ

รับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน ถือว่าเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญที่สุดในการประดับประดาชีวิตสมรสให้ราบรื่น 3. ผู้ที่จะสามารถป้องกันไม่ให้เด็กมีปัญหาได้ดีที่สุด คือ พ่อแม่หรือครอบครัว

ข้อที่ประเมินอยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 3 ข้อ คือ

1. เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจให้กับลูก ไม่ควรปล่อยให้ลูกมากเกินไป 2. ครอบครัวที่มีการทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ ลูกไม่จำเป็นต้องเป็นเด็กที่มีปัญหาเสมอไป 3. คนที่รักใคร่กันในครอบครัวอาจมีปัญหาขัดแย้งกันได้เสมอ เนื่องจากความยากจน

ข้อที่ประเมินอยู่ในระดับน้อย มีจำนวน 6 ข้อ คือ 1. ชายและหญิงที่จะแต่งงานกัน ควรคำนึงถึงความรักและความเข้าใจกันมากกว่าสิ่งอื่นใด 2. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการมีคู่ครองที่มีการศึกษาน้อยเหมือนกัน 3. วิชาที่เหมาะสมด้านความมั่นคงทางอารมณ์และสังคมของคู่สมรส คือควรรับแต่งงานตั้งแต่อายุไม่เกิน 20 ปี 4. การที่มีคู่สมรสจะป้องกันปัญหาเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ต่อกันและกัน คือ คู่สมรสควรอยู่ใกล้ชิดกันตลอดเวลา 5. การที่พ่อแม่จะต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกนั้นไม่จำเป็นเพราะลูกสามารถเลียนแบบพระเอกนางเอกทีวีได้ 6. การดื่มสุราทุกวันเป็นสิ่งที่ไม่น่ารังเกียจปฏิบัติได้เพราะถือว่าเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง

ส่วนข้อที่ประเมินอยู่ในระดับน้อยที่สุด มีจำนวนข้อประเมิน 6 ข้อ คือ 1. การวางแผนครอบครัวมีประโยชน์ คือ ทำให้ครอบครัวมีรายได้ 2. ลักษณะของครอบครัวที่มีแต่ความสงบสุข คือ ครอบครัวตัวใครตัวมัน 3. เมื่อลูกมีปัญหาเกี่ยวกับพ่อแม่ ลูกควรแก้ปัญหาโดยการหนีออกนอกบ้าน 4. เมื่อลูกทำผิดร้ายแรง เช่น ขโมยของ ดิฉินา พ่อแม่ควรสั่งสอนด้วยวิธีการที่รุนแรง คือ การตีลูก 5. จากความเป็นจริง เด็กที่ออกไปเร่ร่อนเขาไม่อาจออกไปใช้ชีวิตเช่นนั้น ถ้าครอบครัวไม่ทอดทิ้งเขา 6. การเล่นเกมพนัน ถือว่าเป็นการเสี่ยงโชคและเป็นการเพิ่มรายได้ด้วย จึงไม่น่าตำหนิ

2.7 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติพฤติกรรมรายข้อ เรื่องชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างเยาวชนชายและเยาวชนหญิง

ก่อนการทดลอง พบว่า เยาวชนชาย และเยาวชนหญิงมีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเยาวชนชายเห็นด้วยมากกว่าเยาวชนหญิง เพียงข้อเดียว คือ จากความเป็นจริง เด็กที่ออกไปเร่ร่อน เขาไม่อาจออกไปใช้ชีวิตเช่นนั้นหรอก ถ้าครอบครัวไม่ทอดทิ้งเขา ส่วนรายข้ออื่น

ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

หลังการทดลอง พบว่า เยาวชนชายและเยาวชนหญิงมีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเยาวชนหญิงเห็นด้วยมากกว่าเยาวชนชาย อยู่ทั้งหมด 4 ข้อ คือ 1. ครอบครัวที่มีการทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ ลูกไม่จำเป็นที่มีปัญหาอยู่เสมอไป 2. คนที่รักใคร่กันในครอบครัว อาจมีปัญหาขัดแย้งกันอยู่เสมอ เนื่องจากความชากจน 3. พ่อแม่ไม่ควรทะเลาะเบาะแว้งกันต่อหน้าลูก 4. เมื่อลูกทำผิดร้ายแรง เช่น ขโมยของ ดินยาเสพติด พ่อแม่ควรสั่งสอนด้วยวิธีการที่รุนแรง คือ การตีลูก ส่วนข้ออื่น ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.8 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติพฤติกรรมรายชื่อ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างเยาวชนที่พ่อแม่อยู่พร้อมกัน และ เยาวชนที่พ่อแม่แยกทางกัน

ก่อนการทดลอง เยาวชนที่พ่อแม่อยู่พร้อมกัน และเยาวชนที่พ่อแม่แยกทางกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเยาวชนที่พ่อแม่แยกทางกันเห็นด้วยมากกว่าเยาวชนที่พ่อแม่อยู่พร้อมกัน เพียงข้อเดียว คือ การรู้จักการวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว ด้านการมีชีวิตร่วมกันเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่จะทำให้ชีวิตครอบครัวราบรื่น ส่วนข้ออื่นมีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

หลังการทดลอง เยาวชนที่พ่อแม่อยู่พร้อมกัน และเยาวชนที่พ่อแม่แยกทางกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเยาวชนที่พ่อแม่แยกทางกันเห็นด้วยมากกว่าเยาวชนที่พ่อแม่อยู่พร้อมกัน เพียงข้อเดียว คือ เพื่อสร้างความแข็งแกร่งทางด้านจิตใจให้กับลูก ไม่ควรปล่อยลูกมากเกินไป ส่วนข้ออื่นมีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.9 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัด และกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จปรากฏว่า ทั้ง 2 กลุ่มมีเจตคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติของกลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัดสูงกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติของกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่

แบบเบ็ดเสร็จ แสดงว่า กลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัดที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบมนตรมสำนึก มีเจตคติสูงกว่ากลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบธรรมดา

และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิต

ครอบครัวที่มีคุณภาพ ภายหลังจากทดลอง ระหว่างกลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัด และกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ พบว่า กลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัดและนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จมีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเจตคติ เรื่อง 1. การวางแผนครอบครัวมีประโยชน์ คือ ทำให้ครอบครัวมีรายได้ 2. ไม่ควรหลีกเลี่ยงคู่ครองที่มีอุปนิสัยใจคอคล้าย ๆ กัน เพราะจะทำให้ชีวิตครอบครัว ราบเรีบนจนเกินไป ไม่มีความแปลกใหม่ในชีวิต 3. วัยที่เหมาะสมด้านความมั่นคงทางอารมณ์และสังคม ของคู่สมรส คือ ควรวัยแต่งงานตั้งแต่อายุไม่เกิน 20 ปี 4. การรู้จักการวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัวด้านการมีชีวิตร่วมกันเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้ชีวิตครอบครัวราบรื่น 5. การที่ครอบครัวมีบุตร 1-2 คน นั้นก็น่าจะเหมาะสมกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน ส่วนเจตคติข้ออื่น ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 4 บันทึกความถี่ของพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์

สรุปได้ว่าความถี่ของพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์มีความถี่สูงที่นำเชื่อถือได้หมดเพราะมีค่าเฉลี่ยสูงกว่า 80 % และเมื่อเปรียบเทียบค่าความถี่ของพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์ ระหว่างเยาวชนที่พ่อแม่อยู่พร้อมกัน และเยาวชนที่พ่อแม่แยกทางกัน ปรากฏว่า เยาวชนที่พ่อแม่อยู่พร้อมกันมีความถี่ของการวิพากษ์วิจารณ์มากกว่าเยาวชนที่พ่อแม่แยกทางกัน คือ เป็นจำนวนทั้งหมด 10 ตอน คือ หลักการเลือกคู่ครองที่ดี การวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว สร้างรั้งสร้างรัก รักและห่วงใย เพื่ออนาคต เอดส์จำขอลาก่อน น้ำหวานน้ำเมา กีฬา พาเพลิน ช่วยหนูด้วยและอนาคตของชาติ ส่วนที่เรื่องเยาวชนที่พ่อแม่แยกทางกันมีความถี่ของการวิพากษ์วิจารณ์มากกว่า คือ เวลาของหนู ดินเกิดชาวไทย และหนูไม่อยากเป็นโจร

การอภิปรายผล

1. จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ระหว่างก่อนและหลังการทดลองของเยาวชนในชุมชนแออัด และจำแนกตามตัวแปร เพศ และสถานภาพของครอบครัวไม่แตกต่างกัน สามารถอภิปรายได้ว่า เนื้อหาที่ใช้ทำการสอน เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพนี้เป็นเนื้อหาความรู้ที่เยาวชนเรียนรู้ตั้งแต่ยังเด็กจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นประสบการณ์ที่สะสมตลอดเวลา ดังนั้น การตอบคำถาม เยาวชนสามารถใช้หลักความถูกต้องและความเป็นจริงตอบได้

2. จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ของเยาวชนชายและเยาวชนหญิงระหว่างก่อนและหลังการทดลอง พบว่า เยาวชนชายมีเจตคติที่เปลี่ยนแปลงในเรื่องการวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว ความรับผิดชอบในบทบาทและหน้าที่ของตน และปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว ส่วนเยาวชนหญิงที่เจตคติที่เปลี่ยนแปลงในเรื่อง การเลือกคู่ครอง เป็นสำคัญ และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ก่อนการทดลอง ระหว่างเยาวชนชาย และเยาวชนหญิง พบว่า เยาวชนชายมีความเห็นมากกว่าเยาวชนหญิง ในประเด็น จากความเป็นจริงเด็กที่ออกไปเร่ร่อน เขาไม่อยากจะออกไปใช้ชีวิตเช่นนั้นหรอก ถ้าครอบครัวไม่ทอดทิ้งเขา ซึ่งอยู่ในเรื่อง ปัญหาซึ่งเกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว ส่วนค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติหลังการทดลองระหว่างเยาวชนชายและเยาวชนหญิง พบว่า เยาวชนหญิงมีความเห็นมากกว่าเยาวชนชายทั้งหมด 4 หัวข้อ ซึ่งเป็นประเด็นในเรื่อง ปัญหาซึ่งเกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว เช่นเดียวกัน ซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่า

2.1 เยาวชนชายมีเจตคติที่เปลี่ยนแปลงในเรื่อง การวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว ความรับผิดชอบในบทบาทและหน้าที่ของตน และปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว มากกว่า เยาวชนหญิง เพราะว่า เยาวชนชายมีลักษณะของความเป็นผู้นำครอบครัว จึงให้ความสำคัญกับการวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัวทั้งก่อนและหลังการแต่งงาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรับผิดชอบในบทบาทและหน้าที่ของตน ดังที่ สุกาวดี (2529) กล่าวไว้ว่า พ่อจะเป็นผู้ที่วางแผนให้สมาชิกทุกคนไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี และเมื่อนิจารณาจากสภาพ

ชุมชนแออัดคลองเตย จะเห็นว่า ผู้นำครอบครัวหรือผู้รับผิดชอบครอบครัวโดยส่วนใหญ่จะเป็น ฝ่ายชาย (พรทิพา หอมจันทร์, 2529) ฝ่ายชายหรือบิดาจะเป็นผู้ออกไปทำงานตั้งแต่เช้าจนถึง ถ้าครอบครัวไหนมีบิดาที่เป็นคนดี รับผิดชอบครอบครัว ก็ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวดี มีความสุข ซึ่งพฤติกรรมและเจตคติของเขาวชนชายนี้ไปสอดคล้องกับการวิพากษ์วิจารณ์ของ เขาวชนชาย คือ พบว่าเขาวชนชายมีการวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่อง การวางแผนการดำเนินชีวิต ครอบครัว ความรับผิดชอบ หรือลักษณะครอบครัวที่ดี และปัญหาต่าง ๆ มาก ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง บทสนทนาของเขาวชนในชุมชนแออัด ในเรื่องการวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัวของเขาวชน ชายได้ใจความว่า "ผมขอเสริมอะไรหน่อย เราควรมีการวางแผนด้านที่อยู่อาศัย คือ รัฐบาล น่าจะขยายที่อยู่ของประชากร ขยายฝั่งเมืองกรุงเทพฯออกไปสู่ชานเมืองน่าจะมีการสร้างชุมชน เล็ก ๆ สำหรับชาวสลัม บริเวณนอกเมือง" เขาวชนอีกคนสนทนา "ส่วนผมคิดว่า การวางแผน ด้านเศรษฐกิจนั้นถ้าเป็นไปได้รัฐบาลน่าจะสนับสนุนให้มีการทำประกันชีวิต ส่วนด้านที่อยู่อาศัยนั้น ผมคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญ อยู่ที่นี่ก็ดีแล้ว เพราะอยู่ในที่ต่ำเราสามารถขึ้นไปสูงได้ แต่ถ้าเรา อยู่ในที่สูงแล้วจะไม่มองคนจน" และอีกส่วนหนึ่งของบทสนทนา "เป็นเพราะสังคมไทยเราครับ เราถูกเลี้ยงให้รู้จักอาย อะไรยังไม่ถึงเรื่องพูดก็ไม่พูด อย่างเช่นเรื่องเพศในสังคมเมืองอื่น เขาจะเห็นเป็นเรื่องธรรมดา เป็นเรื่องที่ศึกษาก่อนมีครอบครัว แต่เมืองไทยนี้ผู้ใหญ่จะไม่ยอม พูดเลยเห็นเป็นเรื่องน่าเกลียดน่าอาย"

2.2 เขาวชนหญิงมีเจตคติที่เปลี่ยนแปลง ในเรื่อง การเลือกคู่ครองมากกว่า เขาวชนชาย เพราะว่า ตามธรรมชาติ ผู้หญิงให้ความสำคัญของการแต่งงาน ถือว่าเป็นครั้งเดียว ในชีวิต เมื่อแต่งงานแล้วผู้หญิงหวังที่จะฝากความสุขและชีวิตในบั้นปลายไว้กับคู่ครองของเขา ตลอดไป เหมือนกับเป็นการเสี่ยง จึงสอดคล้องกับการวิพากษ์วิจารณ์ของเขาวชนหญิง ในเรื่อง การเลือกคู่ครอง พบว่า เขาวชนหญิงเกือบทุกคนจะแสดงความคิดเห็นในการกำหนดบุคลิกภาพ หรือคุณลักษณะของบุคคลที่จะมาเป็นคู่ครองไว้มาก ผู้วิจัยขอยกบทสนทนาตอนหนึ่งในแผนการสอน หน่วยที่ 1 เรื่อง การเลือกคู่ครอง คือ เขาวชนหญิงคนหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า "เลือกคนที่ไม่ ต้องหล่อมาก มึงงานทำเป็นหลักแหล่งเข้ากับญาติพี่น้องของเราได้" ส่วนเขาวชนหญิงคนหนึ่ง สนทนาต่อว่า "เลือกคนที่รักเรามากกว่าที่เรารักเขา ไม่กินเหล้า สูบบุหรี่ มึงงานทำ ไม่ต้องหล่อ มาก" เขาวชนหญิงคนอื่น ๆ เริ่มสนทนากัน "เลือกคนที่ไม่สูบบุหรี่ ไม่กินเหล้า ไม่เล่นการพนัน"

"เลือกคนที่มีนิสัยใจคอใกล้เคียงกับเรา คือ ตัวเองเป็นคนชอบอยู่เงียบ ๆ จึงคิดว่าจะเลือกคนที่ไม่ชอบเที่ยว ไม่กินเหล้า สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน ลักษณะแบบเดียวกับเรา"

นอกจากนั้นเขาวิชฌิงยังมีเจตคติที่เปลี่ยนแปลงในเรื่อง ปัญหาซึ่งเกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัวมากกว่าเขาวิชฌิงชาย เนื่องจากผู้หญิงมีความคาดหวังในชีวิตแต่งงานและสมาชิกในครอบครัวไว้สูง จึงมีความคิดเห็นและจะมองถึงปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว

2.3 จากการนำวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกตามแนวความคิดของ เปาโล แพร์ ไปใช้กับเขาวิชฌิงชาย และเขาวิชฌิงหญิงในชุมชนแออัด พบว่า เขาวิชฌิงจะให้ความสนใจต่อกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ ในลักษณะของผู้รับ ส่วนเขาวิชฌิงชายให้ความสนใจต่อสื่อที่ผู้วิจัยนำไปสอนไม่สม่ำเสมอ แต่เมื่อผู้วิจัยให้แสดงความคิดเห็น เขาวิชฌิงชายมีการอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายมากกว่าเขาวิชฌิงหญิง และเป็นการแสดงความคิดเห็นโดยใช้ความคิดของตนเอง

3. จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพของเขาวชฌิงที่มีระดับการศึกษาต่างกัน พบว่า เขาวชฌิงที่กำลังศึกษาระดับ ปวส. และเขาวชฌิงที่จบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น-ปลาย มีเจตคติที่เปลี่ยนแปลง สามารถอภิปรายได้ว่า

เขาวชฌิงที่กำลังศึกษาในระดับ ปวส. และเขาวชฌิงที่จบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น-ปลาย เป็นช่วงการศึกษาที่เน้นในเรื่องประชาธิปไตย เสรีภาพของแต่ละบุคคล และเน้นความมีเหตุผล ทำให้ผู้ที่ได้รับการศึกษานั้นมีความคิดส่วนใหญ่ที่เป็นของตนเอง เข้าใจ รู้จักแยกแยะปัญหาหรือการกระทำต่าง ๆ พร้อมทั้งกล้าที่จะแสดงออกหรือเปลี่ยนแปลงความคิดของตนเอง อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญ คือการศึกษาในระดับนี้ให้ความสำคัญของชีวิตการสมรสและครอบครัว ว่าเป็นสิ่งที่ตนเองสามารถเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นเอง มิใช่ไปปล่อยไปตามสถานการณ์ ดังที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ระบุเนื้อหาเรื่อง ชีวิตครอบครัว ลงในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นให้กับนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

4. จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพของเขาวชฌิงในชุมชนแออัดที่มีสถานภาพครอบครัวแตกต่างกัน พบว่า เขาวชฌิงที่พ่อแม่แยกทางกัน มีเจตคติที่เปลี่ยนแปลงทางด้านบวกมากกว่า เขาวชฌิงที่พ่อแม่อยู่ร่วมกัน ทั้งก่อนและหลังการ

ทดลอง สามารถอภิปรายได้ว่า

4.1 เขาวิชคนที่พ่อแม่แยกทางกัน สามารถรับรู้ถึงปัญหาต่าง ๆ จากประสบการณ์ของตนเองและเข้าใจถึงสภาวะของครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกันว่าเป็นอย่างไร ดังนั้นเมื่อเขาวิชคนที่พ่อแม่แยกทางกัน ถูกกระตุ้นด้วยวิธีการสอนแบบมนตรมสำนึกจึงสามารถเข้าใจและรับรู้ถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัวได้ดีกว่า เขาวิชคนที่พ่อแม่อยู่ร่วมกัน

4.2 จากการนำวิธีการสอนแบบมนตรมสำนึกตามแนวความคิดของ เปาโบล แพร์ ไปใช้ ผู้วิจัยได้วัดความถี่ของการวิพากษ์วิจารณ์เปรียบเทียบระหว่างเขาวิชคนที่พ่อแม่อยู่ร่วมกัน และเขาวิชคนที่พ่อแม่แยกทางกัน พบว่า จากแผนการสอนทั้งหมด 4 แผน แบ่งเป็นทั้งหมด 6 เรื่อง แยกเป็น 14 ตอน เขาวิชคนที่พ่อแม่อยู่ร่วมกันมีความถี่ของการวิพากษ์วิจารณ์มากกว่า เขาวิชคนที่พ่อแม่แยกทางกันอยู่ถึง 10 ตอน ส่วนอีก 4 ตอน เขาวิชคนที่พ่อแม่แยกทางกันมีความถี่ของการวิพากษ์วิจารณ์มากกว่า สามารถอภิปรายได้ว่า เขาวิชคนที่พ่อแม่อยู่ร่วมกัน มีความกล้าที่จะแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น และมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง

5. ผลการทดสอบคะแนนทำสอบทเรีนและเจตคติ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ หลังการสอนของกลุ่มเขาวิชในชุมชนแออัดที่สอนด้วยวิธีการสอนแบบมนตรมสำนึก กับกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จด้วยวิธีการสอนแบบธรรมดา โดยเปรียบเทียบคะแนนทำสอบทเรีน หลังการสอนของกลุ่มเขาวิชในชุมชนแออัด และกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ผลปรากฏว่า คะแนนทำสอบทเรีนและเจตคติของกลุ่มเขาวิชในชุมชนแออัดสูงกว่ากลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้สามารถอภิปรายได้ดังนี้

วิธีสอนแบบมนตรมสำนึกตามแนวความคิดของ เปาโบล แพร์ เป็นวิธีการสอนที่เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในอันที่จะแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหา หรือหาต้นเหตุของปัญหา ผู้เรียนสามารถเรีนรู้ด้วยตนเองในรูปของการสนทนาระหว่างผู้เรียนเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งเป็นวิธีการให้การศึกษาที่ชอบด้วยหลักการเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ และเอื้อต่อการปลดปล่อยให้มนุษย์มีเสรี (สุนทร สุนันท์ชัย, 2523) ส่วนเนื้อหาที่เรีนก็เป็นเรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นเรื่องที่ใกล้ชิดและมีความขัดแย้งในความรู้สึกของ เขาวิชในชุมชนแออัด เนื้อหาวิชาจะเต็มไปด้วยลักษณะการดำเนินชีวิตที่แท้จริง ซึ่งเป็นเนื้อหาวิชาที่เริ่มต้นจากระดับความสามารถรับรู้ปัญหา หรือความขัดแย้งเบื้องต้นของ เขาวิชในชุมชน

แอ็ค ก็คือการศึกษาระดับความสำนึกต่อปัญหาหรือความขัดแย้งของเขาวงกตนั้นเอง

ผู้วิจัยนำวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวความคิดของ เปาโล แฟร์ โดยการนำเสนอสถานการณ์ขั้นต้น คือ Codification ออกมาในรูปของภาพสื่อ เทปวิดีโอ และบทบาทสมมติ ในแต่ละแผนการสอนผู้วิจัยมีภาพสื่อ หรือเทปวิดีโอหรือบทบาทสมมติ 2 ส่วน ซึ่งนอกจากจะแสดงความขัดแย้ง และเป็นข้อสรุปความรู้แล้ว สื่อที่ผู้วิจัยใช้นี้จะสอดคล้องกับสภาพชีวิตครอบครัวที่เป็นจริงของเขาวงกตในชุมชนแอ็ค ซึ่งในขั้นนี้เป็นขั้นแรกของการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกขึ้นมา ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า เขาวงกตได้ให้ความสนใจกับสื่อที่ผู้วิจัยนำเสนอ หลังจากนั้นก็จะป็นขั้นที่ 2 คือ ขั้นถอดรหัส (Decoding) ซึ่งเป็นขั้นที่เขาวงกตถอดความหมายของสื่อที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในขั้นแรก ปรากฏว่า เขาวงกตมีความสนใจและสามารถเข้าใจความหมายของสื่อได้ เช่น เมื่อผู้วิจัยถามว่า "เมื่อน้องคูทอร์ทสันจบไปแล้ว น้องเห็นอะไรบ้าง?" ผู้วิจัยขออ้างบทสนทนา (รายละเอียดบทสนทนาดูจากภาคผนวก) แผนการเรียนหน่วยที่ 1 เรื่อง หลักการเลือกคู่ครองที่ดี เขาวงกตคนที่ 1 ตอบว่า "เห็นคู่แข่งงานทะเลาะกัน" เขาวงกตคนที่ 2 ตอบ "เห็นถึงความแตกต่างของคู่แข่งงาน คู่ที่ 1 ทะเลาะวิวาทกัน เลิกรักกัน คู่ที่ 2 เขาคิดกัน" เขาวงกตคนที่ 3 ตอบว่า "คู่ที่ 1 เขาไม่เข้าใจกัน ทะเลาะกัน คู่ที่ 2 เขาคิดกัน" เขาวงกตคนที่ 3 ตอบว่า "คู่ที่ 1 เขาไม่เข้าใจกัน ทะเลาะกัน คู่ที่ 2 รักกัน และอยู่ด้วยกันได้" จากบทสนทนาที่ได้ยกขึ้นมาตอนนั้น เห็นได้ว่าเขาวงกตเข้าใจสื่อ และสามารถถอดความหมายของสื่อได้ ซึ่งการถอดความหมายนี้นำไปสู่ขั้นที่ 3 คือขั้นการวิพากษ์วิจารณ์ หรือขั้นแสดงความคิดเห็นของเขาวงกต ซึ่งเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ระหว่างผู้วิจัยกับเขาวงกต หรือเขาวงกตกับเขาวงกตด้วยกันเอง เป็นการสนทนาในลักษณะแผ่กระจาย (Divergent) ผู้วิจัยขอยกบทสนทนาซึ่งอยู่ในแผนการสอนหน่วยที่ 3 เรื่อง การดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวอย่างมีคุณภาพ (รายละเอียดอยู่ในบทสนทนา) เมื่อผู้วิจัยถามว่า "เราพอจะสังเกตได้ไหมว่าการที่พ่อแม่ไม่มีเวลาให้ลูกนั้นจะเกิดปัญหาอย่างไร" เขาวงกตสนทนากันว่า เกิดปัญหากับเด็กเพราะเด็กจะรู้สึกขาดความอบอุ่น น้อยใจ ว่าคนไม่มีใครรักและเมื่อเด็กเห็นเด็กคนอื่นมีพ่อแม่ก็จะรู้สึกอิจฉา" เขาวงกตคุยกันต่อว่า "เด็กจะมีความรู้สึกไม่ดี เด็กบางคนที่พบ เป็นเด็กที่ชอบเรียกร้องความสนใจเพราะตนคิดว่า คนไม่ได้ได้รับความรัก ไม่มีใครสนใจจึงพยายามเรียกร้องความสนใจ เขาวงกตอีกคนหนึ่งคุยต่ออีกว่า" เกิดปัญหากับทั้งเด็ก ทั้งตัวพ่อแม่และต่อไปถึงสังคมด้วยครับ เด็กก็จะมีปัญหา ขาดความอบอุ่น เป็นคนไม่มั่นใจ

ในตนเอง และจะทำตามเพื่อน บางรายถึงขนาดคิดยา และจะเป็นปัญหาสังคมในที่สุด เขาชวน
 อีกคนพูดว่า "ผมคิดว่าไม่จำเป็น เพราะตัวอย่างผม พ่อทำงานที่ท่าเรือ แม่ขายของ พี่กับผมก็
 ทำงานที่ท่าเรือ ก็ไม่เห็นจะเกิดความรู้สึกอะไร เพราะผมเข้าใจว่าผมจน ผมต้องทำงาน
 พ่อแม่ผมต้องทำงาน ผมว่าอยู่ที่ตัวเด็กและตัวพ่อแม่ว่าจะเข้าใจและปรับสภาพจิตใจให้รับกับ
 สภาพของตนได้ขนาดไหน" จากบทสนทนาที่ได้ยกขึ้นมาตอนนั้น เห็นได้ว่าเกิดการสนทนา
 เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างหลากหลาย ซึ่งคงเนื่องมาจากสื่อและเนื้อหาวิชา คำถามของครู
 การมีอารมณ์ ความรู้สึกซึ่งตรงกับสภาพความเป็นจริงที่เขาวชนประสบอยู่ กับสภาพในสื่อที่เป็น
 ความสมบูรณ์ของครอบครัว ความรักภายในครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาต้องการ ให้เกิดขึ้นกับ
 ตัวเขาเอง ในการเสนอสื่อต่าง ๆ และมีคำถามปลายเปิดเช่นนี้ ทำให้เขาวชนมองเห็นสภาพ
 ที่แท้จริงของเขา และพูดถึงความรู้สึกที่แท้จริงออกมา

ดังนั้น วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกจึงเป็นการปฏิบัติวัฒนธรรมเชิงลบให้หายไป
 โดยใช้วิธีการสนทนาหรือการวิพากษ์วิจารณ์ (Dialogue) และวิเคราะห์ความเป็นจริงได้
 ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างมโนธรรมสำนึก ทำให้สภาพเงื่อนไขเปลี่ยนแปลง
 พัฒนาไปสู่การถกเถียงและหาข้อสรุปในการเกิดมโนธรรมสำนึกนั้น ไม่หยุดอยู่เพียงขั้นการรับรู้
 เหตุการณ์ต่าง ๆ เท่านั้น แต่ต้องดำเนินการถึงขั้นที่พยายามต่อสู้สถานการณ์เพื่อไปสู่การแก้ปัญหา
 ด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัยขออ้างบทสนทนาในแผนการสอนหน่วยที่ 4 เรื่อง ช่วยหนูด้วย เมื่อผู้วิจัย
 ถามว่า "แล้วน้องคิดว่าเราจะมีวิธีการป้องกันได้อย่างไร?" เขาวชนสนทนาร่วมกันว่า
 "แก้พื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจให้ดีขึ้นเพราะเราเห็นแล้วว่า ปัญหาโสเภณีเด็กนี้ส่วนใหญ่มาจาก
 ความยากจนทั้งสิ้น ถ้ารัฐบาลสามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ผมเชื่อว่าโสเภณีเด็กก็จะ
 ลดน้อยลง แต่ถ้าไม่แก้ไขปริมาณหรือจำนวนโสเภณีก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ" เขาวชนอีกคนร่วม
 สนทนา "รัฐบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ควรให้ความรู้ ข่าวด้านข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ เช่น
 รายงานข่าวการค้าประเวณี หรืออาจจะเป็นการให้ความรู้การแก้ไขระบบเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง"
 เขาวชนอีกคนร่วมสนทนา "ควรจะให้เด็กทุกคนในเมืองไทยได้รับการศึกษาทั้งหมดก็ลองไปถึงการ
 ไม่มีเงินที่จะใช้ในครอบครัวอีก เพราะถ้าไม่มีเงินก็ไม่มีเงินที่จะส่งไปให้เรียนได้อย่างไร เมื่อไม่ได้
 เรียนก็ไม่มีความรู้" เขาวชนอีกคนช่วยเสริม "ครอบครัวควรให้การเอาใจใส่ดูแลแก่เด็ก ควร
 พึงเหตุผลเด็กเห็นใจคอยให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำ" นอกจากนั้นเขาวชนคนอื่น ๆ ก็ช่วยกัน

เสริมว่า "รัฐบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ น่าจะหาอาชีพที่สามารถเป็นรายได้เสริมให้กับลูก และ
 กับครอบครัว เพื่อแก้ระบบเศรษฐกิจ" "จัดอบรมบุคคลที่เคยเป็นเด็กเร่ร่อนหรือโสเภณีเด็ก
 เพื่อให้แนวทางที่ถูกต้องของการดำเนินชีวิต" "องค์กรต่าง ๆ ควรกระจายความรู้ โดยพยายาม
 ให้เด็กมีส่วนร่วมให้มากที่สุด" "โรงเรียนควรมีการจัดหาทุน ให้เด็กที่มีเงินน้อย แต่มีความ
 ประพฤติดี เพื่อให้มีโอกาสศึกษาหาความรู้และจัดให้มีการสอนวิชาศีลธรรม" "ญาติพี่น้องควรที่
 จะคอยช่วยเหลือไม่ให้จับไล่ไล่ส่ง" "ออกพระราชบัญญัติเด็กเร่ร่อน และควรรจัดสรรที่พัก
 ที่ทำมาหากินให้แน่นอน" จากการสนทนานี้เห็นได้ว่าเขาชนหลายคนได้พยายามหาวิถีแก้ไข
 หรือป้องกันปัญหา โดยดึงเอามาจากความคิดของตนและจากสภาพที่ตนเคยประสบมา นอกจากนี้
 ยังมีบทสนทนาบางตอนที่สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาค้นนั้นมาจากประสบการณ์ หรือการเรียน
 รู้ที่ประสบมา ผู้วิจัยขออ้างบทสนทนาในแผนการสอนหน่วยที่ 3 เรื่อง สร้างรัง สร้างรัก
 เมื่อผู้วิจัยถามว่า "น้องมีวิถีใดบ้างที่เราจะสามารถ สร้างความประหยัดให้เกิดขึ้นในครอบครัว
 ของเรา" เขาชนคนที่ 1 เริ่มสนทนา "เช่นการไม่แต่งตัวมาก รู้จักใช้เสื้อผ้าที่มีอยู่ให้เป็น
 ประโยชน์มากที่สุด อย่าไปทำตามแฟชั่น" เขาชนคนที่ 2 สนทนาต่อ "การรู้จักการทำกับข้าว
 การแบ่งกับข้าวอย่างเช่น ควรรู้จักการถนอมอาหาร อาหารอันไหนที่เราจะสามารถเก็บได้
 ระยะเวลาอันควรที่จะรู้จักวิธีเก็บ หรือว่าถ้าคนน้อยอย่างเช่น ที่บ้านมีเพียง 3 คน ก็จะซื้อ
 กับข้าวถึง 2 อย่างพอ ถ้ามีเหลือก็เก็บไว้พรมนี้เข้า" ต่อจากนั้นเขาชนคนอื่นก็เริ่มแสดง
 ความคิดเห็น "แต่ถ้าบ้านคนเยอะ ๆ กับข้าวถูกก็คงไม่พอทาน และเป็นภาระสิ้นเปลือง ดังนั้น
 ที่บ้านก็ทำแกงหม้อใหญ่ ๆ แล้วตักราดเอา ซึ่งก็เหลือพอทานมือต่อไป" "การนำวัสดุที่ใช้แล้ว
 มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ที่บ้านผมทำบ่อยมาก อย่างเช่นขวดน้ำชาต่าง ๆ หรือขวดน้ำหวาน
 พอทานเสร็จแล้วก็ล้างให้สะอาด แล้วสามารถนำมาใส่ของแห้งได้ เช่น พริกป่น น้ำตาล
 เกลือ เป็นต้น . . ."บ้านผมนี้เป็นนักซ่อม จะซ่อมแซมหลอดไฟบ้าง ติอะแก้อีบ้าง คิดว่า
 ถ้ามีครอบครัวในอนาคต ก็คงต้องซ่อมแซมของใช้เอง ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ ก็จะไม่ไปจ้าง
 ช่างหรอก เราพอจะซ่อมแซมได้อยู่ ถ้ามีภรรยา ก็คงต้องทำ คนที่รู้จักประหยัดอาหาร เสื้อผ้าด้วย
 เป็นสิ่งสำคัญ" . . ."การประหยัดนอกจากการเก็บเงินนั้นก็มีหลายอย่าง เช่น การนำสิ่งของ
 ที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เช่น ขวดน้ำ ถูพลาสติก กระป๋องใส่ขนมต่าง ๆ แล้วที่บ้านก็จะช่วย
 กันประหยัดน้ำประหยัดไฟ เวลาไม่มีคนอยู่ก็จะไม่เปิดไฟทิ้งไว้ หรือว่าเวลาจะซักเสื้อผ้าก็จะซัก

รวม ๆ กัน เพราะถ้าซักหลาย ๆ ครั้ง ก็จะทำให้เปลืองน้ำ เปลืองผงซักฟอกด้วย” จากบทสนทนาที่ยกมานี้สะท้อนให้เห็นว่า จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการวิพากษ์วิจารณ์ โดยการดึงเอามาจากประสบการณ์ตรงนั้น สามารถให้ความรู้และแนวทางแก้ปัญหาได้ ซึ่งเสาวณีย์ สิกขามัตติ (2528) กล่าวว่า การอภิปรายทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ลึกซึ้ง และกว้างขวาง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้” นอกจากนี้บทสนทนายังสะท้อนให้เห็นว่า เยาวชนมีประสบการณ์โดยตรงในการแก้ไขปัญหาจนเกิดข้อสรุปว่าเขาควรจะทำอย่างไรเพื่อให้ถูกต้อง ข้อมูลเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนสภาพความเป็นจริงในชีวิต และสะท้อนภาพการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งบนหลักการพื้นฐานของหลักธรรมบ่งชี้ไว้ว่า “การรู้ผิดรู้ถูกที่แท้จริงจำเป็นต้องเรียนรู้จากการเรียนรู้ด้วยบทเรียนจริงของชีวิต . . . ชีวิตทุกคนมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ด้วยตนเองก็สะท้อนผลที่ทำให้บังเกิดจิตสำนึกรับผิดชอบขึ้นมาจากพื้นฐานของจิตใจ” (ระพี ศาสตร์, 2531) เมื่อมองถึงขั้นนี้ตามทฤษฎีจิตสำนึกของ เปาโล แพร์ จัดว่าเป็นการเกิดจิตสำนึกในระดับที่สาม เรียกว่า “การเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา” (Naive transitivity Consciousness) ซึ่งหมายถึงว่า เยาวชนที่เคยเงยส่งบอญจะเปลี่ยนแปลง เริ่มตระหนักและเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงอยู่ ซึ่งจะเป็นบันไดไปสู่การเกิดจิตสำนึกขั้นที่ 4 คือ ขั้นการวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness) เป็นขั้นที่เยาวชนมีการคิดใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์ ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมอย่างลึกซึ้ง (ประเสริฐ กิตติรัตตะการ, 2532)

ดังนั้นวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้เยาวชนทุกคนได้แลกเปลี่ยนความรู้ เจตคติในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือขัดแย้งซึ่งกัน และกัน จึงส่งผลให้เกิดการได้รับความรู้ใหม่ ๆ และมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติด้วยตัวบุคคลนั่นเอง คำว่าจิตสำนึกหรือมโนธรรมสำนึก (Conscientization) นั้นมีผู้ให้ความหมาย ซึ่งสอดคล้องกันหลายท่าน บุญเทียน ทองประสาน (2531) กล่าวว่า จิตสำนึก หมายถึง การรู้แบบตื่นโดยที่ตื่นอยู่ในสภาพความเป็นจริง สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2530) กล่าวว่า มโนธรรมสำนึก เป็นวิธีการปลุกให้ตื่นให้เข้าใจในส่วนลึกของการแปรสภาพทางสังคม คือ มุ่งการเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละบุคคล และมุ่งการเปลี่ยนแปลงสังคมกว้างออกไปด้วย ซึ่งความหมายที่กล่าวมานี้ สอดคล้องกับแนวความคิดตามปรัชญาการศึกษาของ เปาโล แพร์ ที่ว่า มโนธรรมสำนึก หมายถึง การพัฒนาความคิดและการกระทำของมนุษย์ โดยผ่านการเสวนา (Dialogue) เพื่อให้มีการ

รับรู้และเข้าใจโลกรวมทั้งลำดับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตได้อย่างถูกต้อง โดยปราศจากการบิดเบือน และจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นในพลังของมนุษย์ เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขโลก หรือสังคมมนุษย์ให้ดำเนินไปในทิศทางที่ก้าวหน้า และเพื่อการมีชีวิตที่ดีกว่าเดิมของมนุษยชาติ (แฟร์ เปาโล, 2517)

โดยสรุป วิธีการสอนแบบมนตรกรรมสำนึก ตามแนวความคิดของ เปาโล แฟร์ (Consciousness Instruction) เป็นวิธีการสอนที่สามารถทำให้เยาวชนเกิดจิตสำนึกในการวิพากษ์วิจารณ์ เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหานั้น ๆ ด้วยผลการทดลองที่พบว่า เยาวชนในชุมชนแออัดที่สอนด้วยวิธีการสอนแบบมนตรกรรมสำนึกตามแนวความคิดของ เปาโล แฟร์ มีผลคะแนนทำสอบทเรียน และเจตคติ สูงกว่า นักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จที่สอนด้วยวิธีการสอนแบบธรรมดา

จึงสรุปได้ว่า วิธีการสอนแบบมนตรกรรมสำนึกตามแนวความคิดของ เปาโล แฟร์ ดีกว่า วิธีการสอนแบบธรรมดา เห็นได้จากผลการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ทำการ Pretest ระหว่างกลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัด กับนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดไว้ว่า นักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จในแต่ละรุ่น มีคุณลักษณะของการเรียนรู้เหมือนกัน ผลปรากฏว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อทำการ Posttest ปรากฏว่า เยาวชนในชุมชนแออัดที่สอนด้วยวิธีการสอนแบบมนตรกรรมสำนึก ตามแนวความคิดของเปาโล แฟร์ มีผลคะแนนทำสอบทเรียน และเจตคติสูงกว่า นักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จที่สอนด้วยวิธีการสอนแบบธรรมดา

6. จากการสังเกตพฤติกรรมการวิพากษ์วิจารณ์ของเยาวชน พบว่า เยาวชนนำประสบการณ์จากตนเองมาตอบคำถามมากที่สุด รองลงมาคือ การแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีเกี่ยวกับการแก้ปัญหา และอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบวิธีการสอนแบบมนตรกรรมสำนึก ตามแนวความคิดของ เปาโล แฟร์ ซึ่งมุ่งต้องการให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการสนทนากระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็น ถกเถียง ถกถาม มองความเป็นจริงของโลกได้ว่ามีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงได้ ข้อเท็จจริงที่พบแล้วอาจจะไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ตายตายหรือเปลี่ยนแปลงไม่ได้ (แฟร์ เปาโล, 2517) ดังนั้น วิธีการสอนแบบมนตรกรรมสำนึก

จึงเป็นการปฏิบัติวัฒนธรรมเชิงบิให้หายไปโดยวิธีการสนทนา และวิเคราะห์ความเป็นจริงได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างมโนธรรมสำนึก

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก

1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน ครูผู้สอนและผู้เรียนควรมีความสัมพันธ์กัน รู้จักกันมีความคุ้นเคยกันบ้าง เพราะวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก เป็นวิธีการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด มีการแสดงความคิดเห็น และมีการวิพากษ์วิจารณ์ ถ้าผู้สอนและผู้เรียนไม่มีความคุ้นเคยกันแล้ว การแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์จะเป็นไปด้วยความลำบาก

1.2 การเลือกใช้สื่อ ควรมีการเลือกใช้สื่ออย่างหลากหลาย ไม่ควรจำกัดอยู่ที่ภาพ ผู้วิจัยได้เลือกใช้สื่อถึง 4 ตัว คือ ภาพสื่อ เทปวิดีโอ บทบาทสมมติ และสถิติต่าง ๆ ซึ่งสามารถที่จะดึงความสนใจจากผู้เรียนได้มาก ดังนั้น ในการจัดวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ควรเลือกใช้สื่อในหลายลักษณะ

1.3 การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ควรจัดบรรยากาศให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่สอน หรือควรมีการจัดกิจกรรมนอกเวลาสอน เช่น การเล่นเกม เพลง เพื่อช่วยให้เกิดบรรยากาศของความเป็นกันเองมากขึ้น

1.4 ในระหว่างการสนทนา ผู้วิจัยควรระวังสังเกตความเป็นไปของชีวิตในบริเวณชุมชนนั้น เพื่อนำมาวิเคราะห์และแสกนสะ เพื่อค้นพบข้อปัญหาหรือความขัดแย้ง แล้วนำมาสร้างเป็นโครงการทางการศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยในเรื่องนี้กับประชากรกลุ่มอื่น ๆ เพื่อผลของการใช้วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก

2.2 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกกับวิธีการสอนแบบอื่นบ้างนอกเหนือจากวิธีธรรมดา เพื่อการค้นพบใหม่

3. ข้อเสนอแนะสำหรับงานการศึกษา

3.1 ความมีการนำวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ไปใช้กับการศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบโรงเรียน ในระดับต่าง ๆ ใช้กับประชากรกลุ่มอื่น ๆ และในประเด็นเรื่องอื่นที่ เกี่ยวข้องกับปัญหาของประชากรในแต่ละท้องถิ่น

3.2 จากผลงานวิจัย วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกทำให้คะแนนท้ายบทเรียน และเจตคติต่อการสอนแบบธรรมชา ของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ดังนั้นจึงนำงานการ เรียน การสอนด้วยวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกไปใช้ในการสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้น พื้นฐานเป็นอย่างยิ่ง และควรนำไปใช้กับการศึกษาผู้ใหญ่ในประเภทอื่น ๆ ด้วย

3.3 ความมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและเผยแพร่แนวความคิดเกี่ยวกับการ สร้างบทเรียนแบบมโนธรรมสำนึก วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียน การสอนการทำงานด้านจิตสำนึก เพื่อให้มีความรู้พอที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

4. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว

หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนควรที่จะมีการเปิดอบรม หรือ ทำงานวิจัยเรื่องสถาบันครอบครัว ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของ สถาบันครอบครัว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย